

<https://doi.org/10.5559/di.27.1.09>

Janice Wearmouth SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS AND DISABILITIES IN SCHOOL: A CRITICAL INTRODUCTION

New York: Bloomsbury Academic, 2017., 280 str.

Profesorica na Sveučilištu u Bedfordshireu, Janice Wearmouth, objavila je u izdanju nakladničke kuće Bloomsbury Academic prvo izdanje knjige *Posebne obrazovne potrebe i poteškoće u školi: kritički osvrt (Special Educational Needs and Disabilities in School: A Critical Introduction)*. Knjiga je napisana na engleskom jeziku i sadrži 280 stranica. Sastoji se od predgovora, 10 poglavlja, 9 grafičkih prikaza, 3 tablice te referenci i indeksa pojmova.

U prvom poglavlju autorica objašnjava pojam učenika s poteškoćama kroz razne pristupe njihovu poučavanju na području Ujedinjenoga Kraljevstva. Ona opisuje stavove školskog osoblja prema učenicima s poteškoćama u razvoju: medicinski model ili model deficita (*medical or deficit model*), model milosrđa (*charity cases*) te socijalni model (*social context*). Kao poteškoće ostvarivanja socijalnoga modela (*social context*) navodi ekonomske faktore, vladinu politiku, institucionalnu praksu te društveno neprihvatljivu okolinu. Teoriziraju se neki od modela učenja: biheviorizam, konstruktivizam i socijalni konstruktivizam.

U drugom poglavlju autorica daje prikaz povijesnog razvoja institucionalne

podrške za učenike s poteškoćama u razvoju na prostoru Ujedinjenoga Kraljevstva u osamnaestom, devetnaestom i dvadesetom stoljeću kroz vrijeme segregacije, integracije i inkluzije. Ona upozorava na različitost koncepta pojma učenici s poteškoćama u razvoju na prostoru Engleske, Walesa, Sjeverne Irske i Škotske. Tako se u Engleskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj učenike s poteškoćama u razvoju definira kao djecu koja imaju poteškoće u učenju (*learning difficulty*), a na prostoru Škotske obrazovanje učenika s poteškoćama uključuje obrazovnu podršku (*additional support needs*) te razvoj osobnosti, talenata, mentalnog i tjelesnog razvoja učenika.

Autorica upozorava na različitost zakona u Ujedinjenom Kraljevstvu koji reguliraju obrazovnu podršku za učenike s poteškoćama u razvoju. Tako je to u Engleskoj Plan obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi (*Education, Health and Care Plan*), na prostoru Walesa Unapređivanje partnerstva djece i mladih s poteškoćama u razvoju (*Forward in Partnership for Children and Young People with Additional Needs*), u Sjevernoj Irskoj Zakon o obrazovanju učenika s poteškoćama u razvoju (*Special Educational Needs and Disability Bill*), a u Škotskoj Zakon o podršci u učenju (*Additional Support for Learning Act*). Ona navodi poteškoće koje mogu dovesti do potrebe za obrazovnom podrškom kod učenika: okolina, obiteljske okolnosti, zdravstvene poteškoće te socijalni ili emocionalni faktori.

S obzirom na to autorica razmatra primjenu Kodeksa prakse (*Code of Practice*) kao instrumentarija za identifikaciju i procjenu djece s poteškoćama u razvoju na prostoru Ujedinjenoga Kraljevstva. Kodeks prakse Sjeverne Irske sastoji se od identifikacije učenika s poteškoćama u razvoju, prikupljanja potrebnih podataka i utvrđivanja primjerenog oblika podrške, uključivanja stručnjaka izvan škole te razmatranja potrebe stručne procjene i podrške od strane Školskog odbora.

Kodeks prakse Walesa razlikuje podršku (*School Action*) te dodatnu edukacijsko-rehabilitacijsku podršku (*School Action Plus*). Podrška uključuje individualnu obra-

zovnu potporu te suradnju svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, a sve zbog procjene uspješnosti napretka u svladavanju predviđenih ishoda učenja. Dodatna edukacijsko-rehabilitacijska podrška predviđa uključivanje vanjskih stručnjaka kao obrazovne podrške učeniku. Kodeks prakse Škotske temelji se na osobnom planiranju učenja, koje uključuje mogućnosti i sposobnosti učenika, a temelji se na njegovim jakim stranama u skladu s ciljevima individualiziranoga odgojno-obrazovnog programa.

U trećem poglavlju autorica govori o osiguravanju inkluzivne učionice vrednovanjem školskog ozračja za učenje, načina i oblika poučavanja te procjenom inkluzivne potpore za učenike s poteškoćama u ponašanju. Ona uključuje inicijalnu procjenu učenika, praćenje njegova ponašanja u razrednom odjelu i otklanjanje neprihvatljivih oblika ponašanja. Procjena učenika s poteškoćama mora se temeljiti na iskustvu učitelja, informacijama škole o napretku i dostignućima učenika, individualnom razvoju učenika, stavovima i iskustvima roditelja, učenikovim pogledima te savjetima vanjskih stručnjaka.

Podatci za procjenu učenika temelje se na formativnom procjenjivanju, kriterijima poučavanja te standardiziranim testovima. Formativno procjenjivanje ovisi o osiguravanju pozitivne povratne informacije, aktivnom uključivanju učenika u proces učenja, prilagođavanju procesa učenja rezultatima inicijalne procjene te utjecaju procjene na učenikovu motivaciju i samopoštovanje. Kriteriji poučavanja temelje se na učenikovim jakim stranama i slabostima te individualnim potrebama učenika u učenju i poučavanja u skladu s ishodima učenja. Standardizirani testovi temelje se na konceptu mjera raspršenosti ili standardne devijacije te valjanosti i pouz-

danosti. Autorica navodi rangiranje i koncept čitanja u skladu s dobi kao važne komponente ovih testova. Kao prednosti naglašavaju se usporedba rezultata učenika ispod i iznad prosjeka u raznim kurikularnim područjima te primjerenost dobi, a poteškoće su nedostatak motivacije kod učenika koji postignu slabije rezultate na testiranju.

Praćenje ponašanja učenika s poteškoćama u razvoju temelji se na dva bihevioristička okvira. Prvi, Watkinsov i Wagnerov okvir, identificira ponašanje učenika praćenjem usvajanja nastavnih sadržaja u razrednom i školskom ozračju. Drugi okvir uključuje funkcionalnu procjenu i istražuje uzroke, posljedice te kontekst ponašanja učenika. Osim okvira za praćenje, učitelji u razrednom odjelu listom procjene te vremensko-intervalnim uzorkovanjem procjenjuju ponašanje učenika.

Kurikularno planiranje učenika s poteškoćama autorica temelji na individualiziranom odgojno-obrazovnom planu. Individualizirani odgojno-obrazovni plan u Ujedinjenom Kraljevstvu važan je model planiranja poučavanja učenika s poteškoćama u razvoju, a temelji se na Kodeksu prakse te konceptu učeničke putovnice (*pupils passport*). Koncept učeničke putovnice sastoji se od inicijalne procjene, učenikovih slabosti i jakih strana, razlikovnog kurikuluma te osnovnih podataka o učeniku. O njoj mora biti obaviješten roditelj, a učenik je nosi na nastavni sat kako bi učitelj prilagodio ishode učenja mogućnostima i sposobnostima učenika.

U četvrtom poglavlju autorica je na temelju Kodeksa prakse svrstala engleske učenike s poteškoćama u razvoju u četiri područja: komunikacija i interakcija, kognitivne sposobnosti, socijalno, emocionalno i mentalno zdravlje, senzorne i tjelesne potrebe djeteta.

U komunikaciji i interakciji autorica navodi poučavanje engleskog kao drugoga stranog jezika za inojezične učenike, razvoj govora i komunikacije te podrške za učenike sa semantičko pragmatičnim poremećajem. Ona upozorava na važnost alternativno augmentativne komunikacije, sistema komunikacije razmjennom slika, sim-

bola ili prikaza pri razvoju govora i komunikacije učenika.

Kognitivne sposobnosti autorica razmatra u kontekstu umjerenih intelektualnih poteškoća, poremećaja autističnog spektra, težih i teških intelektualnih poteškoća te Downova sindroma. Ona predlaže i strategije podrške za pojedine vrste poteškoća u razvoju. Stoga se za učenike s umjerenim intelektualnim poteškoćama predlaže poučavanje biheviornalnim pristupom te skelom učenja, a za učenike s poremećajem autističnog spektra poučavanje TEACCH metodom. Za učenike s težim i teškim intelektualnim poteškoćama te djecu sa Downovim sindromom autorica upućuje na kontinuirani razgovor kroz međusobnu interakciju razvojem govora i jezika.

Na području socijalnog, emocionalnog i mentalnog zdravlja djeteta autorica upućuje na strategije podrške kod učenika s poremećajem u ponašanju, važnost grupe podrške roditeljima u postupku rane intervencije te nužnost primjerena oblika pomoći u procesu tugovanja djeteta (savjetovanje, kognitivno-biheviornalna terapija i usmjerena kratkotrajna terapija).

U senzorne i tjelesne potrebe autorica svrstava oštećenje sluha, oštećenje vida, gluhošljepoću, Tourette sindrom te mišićnu distrofiju. Ona u procesu podrške u učenju učenicima s oštećenjem sluha navodi tri pristupa: govornu komunikaciju, znakovnu komunikaciju te komunikaciju uz pomoć govora i znakovnoga jezika. Podrška u učenju i poučavanju učenicima s oštećenjem vida pruža se upotrebom Braillova pisma, dok se kod učenika s Tourette sindromom koristi pristup zamjene navika. Autorica kod motoričkih poteškoća, tj. mišićne distrofije, upućuje na kontinuirano praćenje zdravstvenoga stanja djeteta te nužnost suradnje školske ustanove s roditeljima u procesu prilagodbe i

podrške nastave djetetovim mogućnostima i sposobnostima.

U petom poglavlju autorica se usmjerava na poteškoće u jezičnom izražavanju. Na početku prikazuje uspješnog učitelja jezika te načine poticanja učenika uključivanjem u jezične aktivnosti. U poučavanju procesa čitanja ona razlikuje pristup usvajanja početnoga čitanja (*bottom-up*), pristup razumijevanja pročitanaoga teksta (*top-down*) te interaktivni pristup. Podrška učenicima s poteškoćama čitanja pruža se u obliku: poučavanja fonologije, multisenzoričkoga i psiholingvističkoga pristupa.

Osim toga, autorica upozorava na važnost strategija podrške u prepoznavanju riječi te razvoju govora i jezika. U procesu pisanja razlikuje se tradicionalni pristup usmjeren na tekst, gramatiku i pravopis te suvremeni usmjeren na sadržaj i značenje. U procesu pisanja autorica predlaže poučavanje metakognitivnim strategijama (umnim mapama te naracijom). Smatra kako je za sve poteškoće u jezičnom izražavanju važna razumna prilagodba djetetu u skladu s njegovim mogućnostima i sposobnostima.

U šestom poglavlju prikazuju se poteškoće u računanju. Autorica upozorava na važnost učitelja te školskog ozračja u poučavanju učenika matematičkim vještinama. Ona govori o najčešćim poteškoćama u svladavanju matematičkih vještina. To su poteškoće svladavanja matematičkoga jezika, pisanja simbola, osnovnih računskih operacija, povezivanja brojeva i količine, svladavanje tablice množenja, cijelih brojeva, brojenja novca i računanja vremena. Najčešće poteškoće s kojima se susreću učenici s računalnim poteškoćama jesu: orijentacija lijevo i desno, slabo pamćenje i prepoznavanje niza brojeva, slabe prostorne i organizacijske vještine, poteškoće u procesuiranju informacija te razumijevanje matematičkih koncepata. Autorica pri tome govori o važnosti podrške roditeljima kroz razne matematičke igre te računalne programe (program Numicon), koji učeniku mogu pomoći u prevladavanju poteškoća.

U sedmom poglavlju autorica se usmjerava na ponašanje učenika u školi.

Ona povezuje školski neuspjeh i ponašanja učenika. Predlaže poticanje pozitivnog razrednog ozračja te socioemocionalnog razvoja učenika. Navodi dva pristupa za poučavanje učenika socijalnim vještinama: bihevioralni pristup te multidisciplinarno planiranje.

Upućuje na problematiku upotrebe psiholoških stimulansa za reguliranje ponašanja učenika s poremećajem pažnje ili hiperaktivnosti. Smatra kako navedeni stimulansi dovode u pitanje stručnu podršku učenicima. S obzirom na to ona predlaže promjenu ponašanja učenika primjenom bihevioralnih metoda učenja i poučavanja. Kod učenika s agresivnim ponašanjem upozorava na rizik od fizičkoga sukobljavanja među učenicima. Stoga preporučuje učiteljima da spriječe sukobe, savjetodavno razgovaraju s učenicima te im osiguraju podršku u smanjenju agresivnih oblika ponašanja.

U osmom poglavlju upućuje se na podršku učenicima s poteškoćama u razvoju primjenom informacijsko-komunikacijske tehnologije. Problematizira se učinkovitost upotrebe tehnologije te prilagodba kurikuluma (sadržaja, specifičnih dijelova kurikuluma te individualnih potreba učenika). S obzirom na to autorica učenicima s motoričkim poteškoćama preporučuje prilagodbu tipkovnice, miša te joysticka, uz upotrebu asistivne tehnologije. Preporučuje se i upotreba grafičkoga korisničkoga sučelja, računalnoga programa za učenike s oštećenjem vida. Upotrebom slušnog aparata pruža se inkluzivna podrška učenicima s oštećenjem sluha u uspješnom uključivanju u razredno ozračje. Učenicima s intelektualnim poteškoćama u poučavanju i učenju podrška se pruža multimedijalnom opremom te raznim aplikacijama na smartphoneima i tabletima. Upotrebom augmentativno-alternativne komunikaci-

je, odnosno računalnoga programa Widget, osigurava se podrška učenicima s poremećajem jezika i govora. Učenicima s poteškoćama u učenju, tj. čitanju, pisanju i računanju, programska podrška osigurava se u obliku audiovizualnih nastavnih sredstava i pomagala (CD-a, MP3, OCR uređaja) te računalnih pomagala (elektronički radni listovi, govorni kalkulator).

U devetom poglavlju govori se o važnosti podrške stručnih suradnika edukacijsko-rehabilitacijskoga profila, pomoćnika u nastavi, roditelja te vanjskih institucija. Podrška stručnih suradnika pruža se u obliku individualnog rada s učenicima, savjetovanja, učenja i poučavanja, informiranja učitelja, suradnje s institucijama, drugim stručnjacima i roditeljima. Osiguravanjem pomoćnika u nastavi kroz individualni rad pruža se podrška učenicima u razrednom odjelu, ali autorica smatra kako učitelji nisu dovoljno educirani za provođenje ovakva oblika podrške. Roditeljima se podrška u odgoju djeteta s poteškoćama u razvoju pruža kroz informiranje i savjetovanje u donošenju važnih odluka. Potiče se i važnost međuresorne suradnje raznih agencija koje pružaju individualnu podršku u obrazovanju učenika s poteškoćama u razvoju.

U desetom poglavlju autorica govori o inkluzivnoj školi te inkluzivnim oblicima poučavanja u odgojno-obrazovnoj praksi, a koji se temelje na suzbijanju diskriminacije, grupnim sastancima učitelja, izradbi individualnoga kurikuluma za učenika s poteškoćama u razvoju, suradnji sa školskim psihologom ili stručnjakom edukacijsko-rehabilitacijskoga profila te roditeljima učenika.

U knjizi *Posebne obrazovne potrebe i poteškoće u školi: kritički osvrt* autorica daje teorijski i praktični prikaz odgoja i obrazovanja učenika s poteškoćama u razvoju na prostoru Ujedinjenoga Kraljevstva. Opisuje povijesni razvoj institucionalne podrške za učenike u razdoblju od segregacije pa sve do inkluzije. Kroz planiranje podrške od strane stručnih suradnika edukacijsko-rehabilitacijskoga profila, pomoćnika u nastavi, roditelja te vanjskih institucija, učenicima s jezičnim, matematič-

kim te poteškoćama u ponašanju autorica naglašava prilagodbu kurikuluma te upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije u inkluzivnoj školi te inkluzivnim oblicima poučavanja u odgojno-obrazovnoj praksi.

Knjiga je prikladan vodič za teoretičare, znanstvenike, praktičare, učitelje, nastavnike i stručne suradnike u školskim ustanovama koji se bave inkluzivnom pedagogijom, jer prikazuje iskustva iz inkluzivne odgojno-obrazovne prakse Ujedinjenoga Kraljevstva, strategije učinkovita poučavanja i učenja te ostvarivanje individualiziranoga kurikuluma učenika s poteškoćama u razvoju.

Andrej Hodonj

<https://doi.org/10.5559/di.27.1.10>

**Marina Dabić,
Jadranka Švarc,
Miguel Gonzales-
-Loureiro**
**ENTREPRENEURIAL
UNIVERSITIES IN
INNOVATION-SEEKING
COUNTRIES**
**Challenges and
Opportunities**

Palgrave Macmillan, Basingstoke, New York, 2016., xxiv+253 str.

U ambicioznoj biblioteci izdavača ove knjige pod nazivom "Palgrave Studies in Democracy, Innovation, and Entrepreneurship for Growth" pojavila se konačno i jedna knjiga (četvrta u seriji) među čijim autori-

ma dominiraju naše, istraživački vrlo profilirane, znanstvenice – M. Dabić i J. Švarc. A tema knjige je nadasve u "duhu vremena" neoliberalne razvojne paradigme – kako objasniti, ali i razvijati praksu poduzetničkoga sveučilišta u zemljama koje nisu na prvoj liniji novoga tehnološkog i inovacijskog vala – u ovome slučaju to su, uzete u komparativnoj perspektivi, Španjolska i Hrvatska. Kako već u uvodu ističu autori, svrha je knjige da se rasvijetli uloga poduzetničkoga sveučilišta u tehnološki manje razvijenim zemljama, pri čemu su dokumentirana iskustva Španjolske i Hrvatske. Ove zemlje dijele, usprkos razlikama, i mnoge zajedničke osobine u pogledu gospodarstva (npr. dominacija tradicionalnih sektora u gospodarstvu s naglaskom na turizam, visoka nezaposlenost mladih i sl.) i nacionalnoga inovacijskog sustava u kojem je kooperacija između industrije i sveučilišta te komercijalna primjena istraživanja nedostatna. Zato su njihova iskustva, pretpostavlja se, korisna i za ostale zemlje europskoga juga (Portugal, Italija, Grčka, Malta) ili pak za "umjerene inovatore" iz širega okružja (Rumunjska, Bugarska, Mađarska, Litva i sl.).

U skladu s tom općom autorskom intencijom, ključni ciljevi knjige razloženi su u tri koraka: 1) objasniti povijesne korijene konceptualne dvojbenosti samoga termina "poduzetničkoga sveučilišta", prisutne i kod akademskih stručnjaka, ali i tvoraca raznih politika, 2) prikazati rezultate empirijski utemeljene komparativne analize uloge poduzetničkoga sveučilišta u dvije "zemlje sljedbenice", kao što su to Španjolska i Hrvatska, i, na kraju, 3) izvući relevantne zaključke o mogućoj ulozi poduzetničkoga sveučilišta u društvenim i ekonomskim uvjetima "zemalja sljedbenica", poštujući i ključne silnice gospodarstva utemeljenog na znanju i globalizacije. Struktura knjige (knjiga se sastoji od osam poglavlja) dobro oslikava ove početne ideje autorskoga tima. U prvih pet poglavlja iscrpno se obrađuje podrijetlo, koncept i funkcije poduzetničkih sveučilišta. Šesto je poglavlje posvećeno empirijskom istra-